КИЧИК МӘКТӘБЈАШЛЫ УШАГЛАРЫН МҮТАЛИӘ ХҮСУСИЈЈӘТЛӘРИ

Саһиб РЗАЈЕВ,
филолокија елмләри намизәди, досент

Ушаг вә мәктәб китабханаларынын охучу тәркибини тәһлил едәркән сосиоложи тәдгигат бу нәтиҹәјә кәлир ки, кичик мәктәбјашлы ушаглар сон дәрәҹә өзүнәмәхсус охучу категоријасыны тәшкил едир. Мәктәб јашы дөврүнүн илк мәрһәләсиндә, јә'ни I синифдә охујанларын мүталиә вә тәдрис фәалијјәтиндә мараг доғуран зиддијјәтләр мөвҹуддур. Белә ки, I синиф шакирдләри мүталиә техникасына кифајәт гәдәр јијәләнмәдикләри һалда әдәби әсәри баша дүшмәк вә ону дәрк етмәк ҹәһәтдән јахшы имкана маликдирләр. Бу дөврдә ушаг мәктәбәгәдәрки јашындакы динләјичиликдән сәрбәст мүталиәчијә чеврилир. Кичик мәктәбјашлы шакирдләрин физики вә әгли инкишафы үчүн характерик олан мүәјјән дөврү әһатә едиб, тәһсилләри үчүн нәзәрә алынмалы хүсусијјәтләрлә шәртләнир. Бу дөвр ушагларын охучу кими инкишафынын ән чәтин дөврү һесаб олунур. I синиф шакирдинин мүталиә просесиндә бүтүн зеһни фәалијјәти мәтни мәнимсәмәкдә ортаја чыхан чәтинликләри арадан галдырмаға јөнәлир. "Динләјичиликдән" охуҹуја чеврилмәк мәрһәләси мәктәблиләрин бир сыра мүсбәт охучулуг фәалијјәтинин сырадан чыхмасына сәбәб олур. Бу јашлы мәктәблиләр һәлә оху техникасына вә вәрдишинә јијәләнмәдикләри үчүн мүталиә просесиндә баш верән чәтинликләр онларын китаба олан сәмими мүнасибәтләрини вә емосионал реаксијаларыны сөндүрүр.

Һәмчинин ушаглардакы бу ҹәһәт охунан мәтнин дүзкүн гавранылмасына вә дәрк едилмәсинә манечилик төрәдир. Она көрә дә бу јашлы мәктәблиләр һәр һансы мәтни бир дәфә охудугдан сонра онун һаггында ајдын тәсәввүр әлдә едә билмирләр. Лакин һәмин мәтни башгасынын ифасында ешитдикдә, јә'ни динләјичи ролунда оларкән һәр шеји ајдын дәрк едирләр. Бурадан ајдын олур ки, мәтни чәтин дәрк етмәк һалы мүвәггәти характер дашыјыр. Ушаглар дүзкүн, шүурлу вә сүр'әтли оху вәрдишинә јијәләндикҹә

бу һал тәдричән арадан галдырылачагдыр.

Мүталиәјә јени башлајан вә 6 јашлы ушагларла бир чох чәһәтдән ејнилик тәшкил едән I синиф шакирдләри II-III синиф шакирдләриндән кифајәт гәдәр фәргләнирләр. Лакин әдәби әсәрә мүнасибәтләриндәки үмуми хүсусијјәтләринә көрә 7 вә 8-9 јашлы ушаглар бир охучу кими мәктәбјашлы охучуларын ушаг охучулар типи кими изаһ олунур. Бу охучу типинин әсас характерик хүсусијјәтләри 8-9 јашлы ушагларын мүталиәсинин фонунда даһа ајдын нәзәрә чарпыр. Чүнки мәһз бу дөврдә артыг сәрбәст мүталиә етмәк техникасына мүәјјән дәрәчәдә јијәләнмиш олурлар.

Кичик јашлы мәктәблиләр адәтән бәдии китабларын охучуларыдыр. Белә ки, онларын охучулуг хүсусијјәти мәһз бәдии әсәрләрә мүнасибәтдә вә бәдии әсәрләри өзләринә мәхсус шәкилдә дәрк етмәк чәһәтләриндә ајдынлашыр. Чүнки кичик јашлы мәктәблиләрин мүталиәјә, хүсуси илә бәдии әсәрә мүнасибәтләриндә мәктәбәгәдәр јашлы ушагларын хүсусијјәтләринә бир чох чәһәтдән охшарлыг вардыр. Гејд етмәк лазымдыр ки, ушагларын мәктәбәгәдәр дөврү бәдии әсәрләрә мүнасибәт саһәсиндә узун бир јол кечир. Алты-једди јашлы ушаглар һадисәләри тәсәввүрләриндә чанландырараг, хошладыглары гәһрәманларын һалына ачыјыр, онларын мүвәффәгијәтләринә руһән севинирләр. Ушаглардакы бу чүр ачымаг габилијјәти сәнәт әсәрләринин мүкәммәл дәрк едилмәсинин әсас әламәтләриндән һесаб олунур. Мәктәбәгәдәр јашлы ушагларын вә кичик јашлы мәктәблиләрин әдәби гәһрәманларын талејинә ачымасы, китабы дәрк етмәјин әсас стимулу һесаб олунур. Бунунла ушагларда китабдакы һадисәләрә вә гәһрәманлара шәхси мүнасибәтләр јаранып ки, бу хүсусијјәт јалныз китабдакы һадисәләри дејил, ејни заманда һадисәләрин мәзмунуну вә мәгсәдини, һәмчинин фәалијјәт просесиндә адамларын гаршылыглы мүнасибәтләрини дә дәрк етмәјә көмәк едир. Бунунла да һала ачымаг хүсусијјәти инсан һәрәкәтләринә мә'нәви гијмәт вермәкдә ушаға көмәк едир. 6-7 јашлы ушаглар дахилән емосионал чәһәтдән образы јашајырлар. (1. - с. 135) Емосионал чәһәтдән бәдии әсәрләрдәки һадисәләрин тә'сириндән чыха билмирләр. Мәһз бу чәһәт онларын кергәклији кифајәт гәдәр дәрк етмәләри илә әлагәдардыр.

Једди јашындан башлајараг өјрәнмәк ушагларын әсас фәалијјәтинә чеврилир. 8-9 јашлы ушагларда-мәктәбин икинчи- үчүнчү синиф шакирдләриндә јени ичтимаи әлагәләр, инсанлара вә һадисәләрә јени мүнасибәтләр баш верир, әдәби әсәрләрә мүнасибәтләри дә дәјишир. Көркәмли психолог Н.С.Лејтсев бу јаш дөврүндән бәһс едәрәк көстәрир ки, бу "биликләр әлдә етмәјин илкин дөврүдүр". Бу јашда һәгигәти дәрк етмәк өзүнәмәхсус шәкилдә баш верир. Јә'ни бу һал биликләр топламаг, өјрәнмәк, әтраф мүһитдәки һадисәләри, фактлары јаддa сахламаг шәклиндә өзүнү көстәрир. Бу јашлы мәктәблиләрин идракы сорғулары кениш олмагла бәрабәр ејни заманда сәтһидир вә дәјишкәндир, гејри-сабитдир. Кичик јашлы мәктәблиләр олдугча зеһинли, јенилији дәрк етмәјә һазыр вә јени газандыглары билик вә мә'луматлардан ләззәт алмаг вә јүксәк дәрәчәдә севинмәк хүсусијјәтләринә маликдирләр. Ејни заманда онлар газандыглары билик вә мә'луматлардан дујдуглары севинч һиссини башгалары илә бөлүшдүрмәјә маликдирләр. Ушаг хүсусијјәтинин әхлаги, әгли вә естетик чәһәтдән зәнкинләшмәси она мә'лум олан фактлара әсасән шәхси тәчрүбәсинин зәнкинләшмәси кими баш верир. Кичик јашлы ушаглары өјрәнмәк саһәсиндәки сосиоложи тәдгигатлар тәсдиг едир ки, 8-9 јашлы ушаглар ән чох онлара мә'лум олан фактлар вә һадисәләр һаггында конкрет биликләр әлдә етмәјә чалышырлар. Белә ки, ушаглар онлары әһатә едән вә таныш әшјаларын, предметләрин, һејванлар вә битки аләминин јаранмасы вә гурулушу һаггында мә'лумат әлдә етмәјә хүсуси мараг көстәрирләр. Она көрә дә онлар "бу нәдир, бу кимдир, нијә беләдир" кими суалларла бөјүкләрә тез-тез мүрачиәт едирләр.

Кичик јашлы мәктәблиләр јени нә өјрәнирсә, нә билирсә, ону гәти гәбул едир вә она һәгигәт кими бахыр. Ејни заманда һәгигәти мәнимсәмәјин өзүнәмәхсуслуғу сосиал шәраитин инкишаф хүсусијјәтләри илә әлагәдардыр.

Мадди варлығы, кергәклији дәрк етмәјин бүтүн фәаллығы, әтраф мүһитлә ушағын әлагәси бөјүкләрин көмәји илә һәјата кечирилир.

Кичик јашлы мәктәблиләрдә һәр бир охучунун бәдии әдәбијјаты дәрк едәркән әсасландығы емосионаллыг, тәфәккүр вә тәхәјјүл кими психоложи кејфијјәтләр инкишаф едир.

Мәшһур психолог Б.М.Теплов гејд едир ки, ушагларын естетик идракы һәмишә емосионал вә сәмими олур. Бәдии әсәрләрә мүнасибәтдә сәмимилији, үрәкдән нараһат олмаг һиссини итирмәклә инсан һәмин әсәрләрә олан естетик мүнасибәтләрини дә итирмиш олур. (6. - с. 91).

Онлар садәлөвһ реалистләрдир. Бу чәһәти тәрбијәчиләр дә горумалыдырлар.

Јүксәк емосионаллыг мәктәбәгәдәр јашлы ушагларын вә кичик јашлы мәктәблиләрин ушаг хүсусијјәтләрини һәр чәһәтдән көзәлләшдирир. Бу јашлы ушагларда мөвчуд олан тәфәккүрүн емосионаллығы ејни заманда јаддашын емосионаллығыдыр. Бунунла бәрабәр өзүнү дәркетмәнин вә һәгигәтә објектив мүнасибәтин јаранмасындан ирәли кәлән јени һәјат шәраитинин тә'сири илә 8-9

јашлы ушагларын емосионаллығында инкишаф беш верир. Онларда бу емосионаллығын тәзаһүрү даһа ајдын һисс олунур. Онлар емосионал һиссләрини кизләтмәји бачармыр, бу һагда һеч фикирләшмирләр дә. Белә ки, ушаглар күлмәли китабы охујаркән, күлмәли тамашаја вә филмә бахаркән бәркдән күлүр вә јахуд гәмли мәзмуна малик китаблары бә'зән ахыра гәдәр охумаг истәмир, тәкрар охумаг истәмирләр. Әксинә, хош әһвал-руһијјә доғуран китаблары тәкрар-тәкрар охумагдан ләззәт алырлар.

Кичик јашлы мәктәблиләрдә мәктәбәгәдәр јашлы ушаглара хас олан һәр шејә үстүн кәлән емосионаллыг азалмаға башлајыр. Артыг онлар өзләриндә јаранан емосионаллығы дәрк етмәјә башлајырлар. Бу дәркетмәнин өзү чох вачиб хүсусијјәтләрдир. Мәһз бу чүр дәркетмә мәктәблиләрин әдәби әсәрә даһа дүзкүн вә дәрин мүнасибәт бәсләмәсинә имкан верир.

Кичик јашлы мәктәблиләрин тәфәккүрү конкретлији вә образлылығы илә фәргләнир. Онлар һәр шеји образлы шәкилдә тәсәввүрләриндә чанландырмагла даһа јахшы дәрк едир вә јадда сахлајырлар. Мәһз бу чәһәтдән педагокикада, китабхана ишиндә әјанилик мүһүм принсипләрдәндир.

Тәдрис просесиндә вә мүнтәзәм мүталиә нәтичәсиндә ушагларда образлы тәфәккүрлә бәрабәр анлајышларла дүшүнмәк габилијјәти дә инкишаф едир. Онлар охудуглары китабда конкрет вә фасиләсиз фәалијјәтдә олан образлара мараг кәстәрирләр. Онлары нә тәсвир, нә дә мүһакимәләр дејил, јалныз һадисәләр, сәркүзәштләр марагландырыр. Рус педагокикасынын атасы сајылан К.Д.Ушински гејд едир ки, ушаг әсасән формалар, рәнкләр, сәсләр вә дујғулар васитәсилә фикирләшир.

Көркәмли педагог Васили Александрович Сухомлински Ушинскинин һәмин фикрини өзүнүн "Үрәјими ушаглара верирәм" китабында елми әсасла бир гәдәр дә кениш изаһ едәрәк кәстәрир ки, "ушаг фикирләшир - бу о демәкдир ки, онун бејин јарымкүрәләри габығынын нејронларынын мүәјјән групу әтраф аләмин образларыны, шәкилләрини, сөзләрини, һадисәләрини гаврајыр. Сигналлар ән инчә синир һүчејрәләри васитәсилә кедир. Нејронларын синир енержисинин белә һејрәтедиләчәк сүр'әтлә кечмәси мәһз бизим фикир адландырдығымыз һадисәдир. Ушаг бејнинин һүчејрәләри о гәдәр зәрифдир, гаврајыш објектинә о гәдәр һәссас реаксија верир ки, гаврајыш вә дәркетмә објекти јалныз көрүлә билән, ешидилә билән образ олдугда онлар нормал ишләјә биләр. Тәфәккүрүн маһијјәти фикрин сәмтини дәјишмәсидир. Бу дәјишмә јалныз о заман мүмкүндүр ки, ушағын гаршысында ја әјани, реал образ олсун, ја да о гәдәр парлаг јарадылмыш сөзлү образ олсун ки, ушаг һагтында данышыланы санки көрмүш, ешитмиш,

һисс етмиш олсун (нағылы она көрә чох севирләр) (5. -с. 226).

Кичик мәктәбјашлы шакирдләр үчүн анлајышларла тәсәввүр етмәји бачармағы тәләб едән китаблары охумаг һәлә тездир. Бу јашлы ушагларын образлы тәфәккүрүндә мүшаһидә образлары даһа үстүндүр. Она көрә дә бу чүр образлары психоложи вә педагожи әдәбијјатда "әјани образлар" адландырырлар. Мәһз бу хүсусијјәт кичик јашлы мәктәблиләрдә шәкилли китаблара хүсуси мараг доғурур вә онлар охудуглары вә динләдикләри китаблара аид шәкилләр чәкмәјә һәвәс кәстәрирләр.

Кичик јашлы мәктәблиләрин әгли фәалијјәтиндә хәјали образлар да бөјүк јер тутур. Онларда јаранан јахшы тәсәввүрлүрлә бәрабәр әтраф мүһит һагтында дәгиг вә ајдын олмајан тәсәввүрләр дә өзүнү кәстәрир. Бу чүр, ајдын олмајан тәсәввүрләр әсасында өзләриндән ујдурмаға, хәјали образлар јаратмаға мејл едирләр. Кичик охучуларын фантастик әсәрләрә мараг кәстәрмәләринин сәбәбләри дә бунунла изаһ олунур. Тәдрис просесиндә онлар тәдричән әгли тәфәккүрә јијәләнирләр. Бунунла да охудугларыны тәһлил етмәјә вә үмумиләшдирмәјә гадир олурлар. Онларда тәсәввүр дә күчләнир. Бу тәсәввүр исә емосионал характер дашыјыр. Онларын үмумиләшдирмәси заһири әламәтләр, һисси вә әјанилик чәһәтдән үстүнлүк тәшкил едир. Јени һадисәләрин изаһында маһијјәт ахтармыр, јалныз бу һадисәләрин конкрет нәтичәләри һаггында фикир јүрүдүрләр.

Кичик јашлы мәктәблиләрин һәјат тәчрүбәси мәһдуд олдуғу үчүн тәсәввүр даирәләри дә кениш дејилдир. Лакин емосионаллыг ушағын тәсәввүрүнә мүһүм тә'сир кәстәрир вә онун тәсәввүрүнүн күчлү вә јахуд зәиф олмасыны мүәјјәнләшдирир. Бир чәһәт дә вардыр ки, емосионаллыг, ушаг тәсәввүрүнүн чанлылығы бәдии образы даһа дүзкүн дәрк етмәјә көмәк едир.

Икинчи-үчүнчү синиф шакирдләри әдәби әсәрләрә мүнасибәтдә 6-7 јашлы ушаглара нисбәтән јени мөвге тутурлар. Онлар артыг бәдии әсәрләрдәки һадисәләрин вә образларын фөвгүндә дурмаг, һадисәләри вә гәһрәманлары әсәрин дахилиндә дејил, кәнардан мүшаһидә етмәк имканы әлдә едирләр. Она көрә дә бу јашлы ушаглар тәсвир олунан һадисәләрә даһа дәриндән гијмәт вермәк имканына малик олурлар.

Кичик јашлы мәктәблиләрдә гејри-ихтијари диггәт ихтијари диггәтә үстүн кәлир. Онлар өз диггәтләрини узун мүддәт бир фикрин, бир мәтнин үзәриндә чәмләјә билмирләр. Онларын бу хүсусијјәтләри дә тәдрис вә мүталиә просесиндә кет-кедә дәјишир, ихтијари диггәт формалашыр, мөһкәмләнир.

Кичик јашлы мәктәблиләр охудуглары китабларда һәрфи јадда сахламаға даһа чох мејл едирләр. Онлар охудуглары китабларда

әсас фикри тута билмәдикләриндән вә сөз еһтијатлары мәһдуд олдуғу үчүн китабын мәзмуну китабда олдуғу кими данышмаға чалышырлар. Нәһајәт, тәдрис просесиндә вә ардычыл мүталиә нәтичәсиндә тәдричән бу чәһәтләр дә гајдаја дүшүр. Хүсусилә IV вә V синифләрдән башлајараг белә һалларын әвәзинә ушаглар һәр бир һекајәни вә јахуд сүжетли ше'ри өз сөзләри илә нәгл етмәк имканы әлдә едирләр. (3. - с. 104).

Кичик јашлы мәктәблиләр охудугларына өз мүнасибәтләрини ифадә едә билмирләр. Охудугларына мүнасибәтләри јалныз заһири емосионал реаксијаларында үзә чыхыр. Охудуглары китабчалардакы көзәллик, чиркинлик, комиклик, фачиәвилик, күлмәли вә горхулу һаллар диггәтләрини чәлб едир вә онлары һәјәчанландырыр. Бу чүр чохсаһәли һәјәчанлара мүнасибәтләрини јалныз "хошума кәлир" сөзү илә ифадә едирләр. Башга охучу типиндән фәргли олараг кичик јашлы мәктәблиләрин "хошума кәлир" ифадәси охудуглары китаблара олан дәрин вә күчлү емосионал мүнасибәтләрини әкс етдирир.

Кичик јашлы мәктәблиләр һәр һансы бир әсәрин жанрындан вә јазычы манерасындан асылы олмајараг онда мүәјјән естетик кејфијјәтләр тапырлар. Бу кејфијјәтләр әсасән көзәллик, гәһрәманлыг, комиклик вә шән әһвал-руһијјәдән ибарәтдир. Бу чәһәтләрә мүнасибәт ушагларда даими характер дашыјыр вә бәдии әсәрә мүнасибәтләри бу кејфијјәтләрдән асылы олур.

Ушаг охучулары бәдии әсәрдә ән чох мараглындыран вә һәјәчанландыран чәһәт бурада тез-тез дәјишән һәрәкәтләр, һадисәләр, бу һадисәләрдәки мәгсәд ајдынлығы вә һадисәләрин гејри-адилијидир.

Охучулары өјрәнмәк мәгсәдилә апарылан сосиоложи тәдгигатлар, хүсусилә "Кичик шәһәрләрин һәјатында китаб вә мүталиә" адлы сосиоложи тәдгигатын нәтичәси көстәрир ки, ушаг охучуларын тез-тез дәјишән һадисәләрә күчлү мараг көстәрмәсинин башлыча сәбәби онлара һәлә мә'лум олмајан емосијалардан тә'сирләнә билмәмәләридир. Онлар јалныз таныш вә мә'лум фактлардан, јаранан гејри-ади һадисәләрдән, көзәлликләрдән даһа чох поетик ләззәт алырлар. (2. - с. 82).

Даһа дәгиг десәк ушаглар таныш һадисәләр, фактлар ахынында гәрибәликләрлә растлашанда вә гәрибә һадисәләр ичәрисиндә таныш фактлар кәрәндә хүсуси ләззәт алырлар. Китабханачылар вә башга тәрбијәчиләр мәһз ушагларын бу чәһәтләрини даим инкишаф етдирмәјә чалышмалыдырлар.

Әлбәттә, бу чәһәтләрин әсасы тәбиәтдә јараныр. Ушаг бу кејфијјәтләрә тәбиәтдә әлдә етдији танышлығы әсасында наил олур. Она көрә дә ушаглар тәбиәтин гојнунда чох олмалы, тәбиәт һадисәләринә вә предметләринә аид даһа чох охумалыдырлар. Константин Дмитријевич Ушински ушаг мүталиәсинин ики тәрәфиндән – мәнтиги вә естетик тәрәфләриндән данышаркән көстәрирди ки, мәнтиги мүталиә үчүн ән чох тәбиәтә аид һекајәләр охудулмалыдыр. Чүнки ән бөјүк мәнтиг тәбиәтдәдир.

Ушағын тәбиәтдән әлдә етдији мә'луматлар һәр һансы бир әсәри охујаркән ондан ләззәт алмагда вә маһијјәтини баша дүшмәкдә она көмәк едир.

Ушаг охучуларын охудуглары китаблара гијмәт вермәк ме'јарлары да өзүнәмәхсусдур. Онлар һәгигәти, хејирхаһлығы вә дүзлүјүн гәләбәсини тәсвир едән әсәрләрдән хүсуси ләззәт алар вә тә'сирләнәрләр. Онлар һәмишә әсәрин уғурлу сонлуғуну јүксәк гијмәтләндирирләр. "Шәнкүлүм" һекајәсиндә Кечинин гәләбәси, "Чыртдан" нағылында Чыртданын диви алдадыб мәһв етмәси, Толстојун "Јанғын ити" һекајәсиндә итин ушағы вә кукласыны хилас етмәси онларда нә гәдәр руһ јүксәклији јарадыр. Лакин С.Ә. Ширванинин "Аслан вә ики өкүз" тәмсилиндә исә Ширин өкүзләри алдадыб парчаламасы онлары мә'јус едир. Чүнки фырылдагчы гәләбә чалыр.

Ушаг охучуларын охудугларыны гијмәтләндирмәк ме'јарларындан бири дә "күлмәлидир" ифадәсидир. Әввәлдә дедијимиз кими онлар әсәрдәки күлмәли јерләрә олдугча үрәкдән күлүрләр. Һәм психологлар, һәм дә китабханашүнаслар гејд едирләр ки, күлүш ушагларын објектив варлығы, һадисәләрә формалашмыш естетик мүнасибәтләринин тәзаһүрүдүр. Ушагларын күлүшүндә охудугларына емосионал реаксијанын мүхтәлиф тәзаһүрүнү көрмәк олур. Биринчи чәһәти одур ки, ушаглар охудугларындан алынан хош тәәссүратын тә'сириндән күлүр, шәнләнир, севинч әламәти олараг додагларында тәбәссүм кәзир, күлүшүн икинчи чәһәти исә күлмәли һадисәләрә, комик вәзијјәтләрә мүнасибәтин тә'сирилә мејдана чыхыр. Ушаг охучуларын комик вәзијјәтләрә күлүшү хүсусилә фәргләнир вә үрәкдән күлүрләр. Ушаглар гәһрәманларын комик вәзијјәтләринә күләркән комик вәзијјәтин әсасән харичи әламәтләринә истинад едирләр. (4. - с. 129).

Ејни заманда онлар гәһрәманын, образын әхлаги нөгсанлары илә әлагәдар дүшдүкләри комик вәзијјәтләрә вә заһири сималарына даһа баркдән күлүрләр. Мәсәлән, "Чанаварла довшан мачәралары"на, "Шир вә довшан", "Тамаһкар ит"ә һәср едилмиш мултипликасија филминдә чанаварын дүшдүјү комик вәзијјәтә /довшанын шир палтарында тәсвириндән чанаварын горхмасы/ вә јахуд дивин хәлбирлә су кәтирмәк чәһди ушагларда јүксәк тәнтиди күлүш доғурур.

Бүтүн бунларла бәрабәр ушаг охучуларын күлүшүндә әсәрин

гәһрәманына бир меһрибанлыг, онун мүвәффәгијјәтләринә севинмәк, уғурсузлуғуна гәмләнмәк һисси кизләнир ки, бүтүн бу һиссләри ушаглар сөзлә ифадә едә билмирләр. Бунунла белә бунлар естетик чәһәтдән олдугча гијмәтли чәһәтләрдир.

Әсәрдәки һадисәләрдән бәдии ләззәт алмасы ушағын китабын идеја-бәдии мәзмунуну дәрк етмәси јолуну мүәјјәнләшдирир. Кичик јашлы охучулар бир гајда олараг гејри-ихтијари олараг китабдакы конкрет тәфсилатлары /деталлары/, мәтндәки бә'зи сүжетләри, гәһрәманын мүхтәлиф һәрәкәтләрини фәрдиләшдирирләр. Мәһз әсәрдәки тәфсилатлардан, епизодлардан вә һәрәкәтләрдән башланан мүһакимә әсәрин бүтөвлүкдә дәриндән мәнимсәнилмәсинә апарыр. Ушаглар гәһрәманы гијмәтләндирәркән ән чох онун һәрәкәтләринә вә давранышларына иснад едирләр. Бу заман ушаглар фәалијјәтин мәгсәдинә нисбәтән, фәалијјәтин, һәрәкәтин заһири тәзаһүрүнә даһа чох фикир верирләр. Һадисәләр вә һәрәкәтләр арасындакы әлагәјә диггәт јетирә билмирләр. Бу ишдә онлар бөјүкләрин көмәјинә еһтијач һисс едирләр.

МӘНБӘЛӘР

1. Гәдиров Ә.Ә, Мәммәдов И.Н. Јаш психолокијасы. - Б.: Маариф, 1986, - с. 135.

2. Книга и чтение в жизни небольших городов. — М.: Книга, 1974, - с.82.

3.Мәммәдов Р. Әдәбијјат тә'лиминдә шакирдләрин бәдии тәфәккүрүнүн инкишаф јоллары.- Б.: Маариф, 1984- с. 104.

4. Руководство чтением детей в библиотеке. Учебник.- М.: Книга, 1976, - с. 129.

5. Сухомлински В.А, Үрәјими ушаглара верирәм. — Б.: Маариф, 1979 - с. 226.

6. Теплов В.Г. Дети читают — М.: Проссвешения, 1988, - с. 91.